

Asia: VN/14603/2019-OM-2

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa sekä vankeuslain ja eräiden muiden seuraamusten täytäntöönpanosta annettujen lakien muuttamisesta

Klikkaa ja lisää väliotsikko

Lausunnonantajan yleiset kommentit esityksestä ja sen tavoitteista

Oikeusministeriö on pyytänyt Rikosseuraamuslaitokselta lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa sekä vankeuslain ja eräiden muiden seuraamusten täytäntöönpanosta annettujen lakien muuttamisesta. Lausuntonaan Rikosseuraamuslaitos toteaa seuraavaa:

Kokonaisuutena arvioiden hallituksen esityksen luonnoksessa on monia hyviä ja odotettuja muutoksia, jotka tuovat helpotusta käytännössä havaittuihin lainsäädännön puutteisiin. On myös positiivista, että vankeusrangaistuksen ja yhdyskuntaseuraamusten osalta on tarkoitus yhtenäistää käytäntöjä ja säännösten sisältöä. Yhtenäistämistyössä on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon eri rangaistuslajeihin liittyvät erityispiirteet, jotka edellyttävät osan säännöksistä sisältöjen erottamista toisistaan eri rangaistuslajien välillä.

Hallituksen esitysluonnoksen tavoitteena on yksinkertaistaa ja selkeyttää menettelytapoja seuraamusten täytäntöönpanossa. Luonnoksessa ehdotetut lakimuutokset täyttävät asetetut tavoitteet hyvin. On kuitenkin eräitä seikkoja, joita Rikosseuraamuslaitos toivoo vielä pohdittavaksi ja osin tarkennettavaksi.

Lausunnonantajan kommentit keskeisistä ehdotuksista ja säännösehdoista

1. laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa

Ehdotetun lain 5 §:ssä säädettäisiin esimerkiksi vankilassa asioijien ja tapaaajien yksilöintitietojen käsittelystä. Rikosseuraamuslaitos ehdottaa, että pykälässä tarkoitettuja yksilöintitietoja voitaisiin kerätä myös vankilan alueelta kiinni otetusta muusta ulkopuolisesta henkilöstä kuin pykälässä tarkoitettua tapaaajasta tai asioijasta, mikäli se olisi tarpeen rikoksen selvittämiseksi. Nämä tiedot tulisi voida luovuttaa poliisille.

Ehdotetun lain 8 §:ssä säädettäisiin rikosseuraamusrekisterin sisältämistä tiedoista. Pykälän 1 momentin 5 kohdassa säädettäisiin rekisterin sisältämistä arvioidusta työ- ja toimintakyvystä sekä toimintaan sijoittamista varten tehdyistä arvioinneista ja suunnitelmista. Arviointikeskuksessa tehdään myös väkivaltariskin arviointeja ehdonlaiseen vapauttamiseen liittyen.

Rikosseuraamuslaitos ehdottaa, että edellä mainitusta kohdasta poistettaisiin sanat ” toimintaan sijoittamista varten”, jolloin myös muut Rikosseuraamuslaitoksessa tehtävät arvioinnit sisältyisivät ehdotettuun kohtaan.

Ehdotetun lain 13 §:ssä säädettäisiin, että rekisteritietojen käsittelyoikeus olisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä pykälässä säädetyin poikkeuksin. Pääosin ehdotettu pykälä on tarkoituksenmukainen, mutta nyt esitettävään muotoiluun liittyy eräitä pohdintaa vaativia seikkoja. Ehdotettu pykälä ei mahdollista tämän hetkessä muodossaan sitä, että alan opiskelijoilla olisi Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskuksessa annettavaan opetuksen tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä suoritettavan opintoihin sisältyvän harjoittelujakson aikana edes rajoitetusti mahdollisuuksia käyttää laissa tarkoitettua rekisteriä. Käyttötarve on kuitenkin ilmeinen, jotta opintojen eteneminen olisi tehokkainta ja harjoittelujaksoilla tapahtuva työskentely olisi mielekkäämpää ja harjoittelusta saatava hyöty olisi mahdollisimman suuri. Koska opiskelijat eivät ole virkasuhteessa Rikosseuraamuslaitokseen, mahdollisiin väärinkäyttöihin olisi mahdollista puuttua rikoslain 38 luvun 9 §:n nojalla.

Sosiaalihuollon tietojen käsittely ja näiden tietojen käsittelyyn oikeutettujen virkamiesten piiri ovat tulleet esille Rikosseuraamuslaitoksen yksiköistä toimitetuissa lausunnoissa. Yksiköiden omat lausunnot toimitetaan erikseen oikeusministeriön kriminaalipoliittiselle osastolle. Sosiaalihuollon tietojen käsittelyä koskevassa 9 §:ssä sosiaalihuollon tiedot jaetaan kahteen eri kategoriaan sen mukaisesti, onko kyse sosiaalityön tekemisestä vai sosiaalityöhön osallistumisesta. Sellaisia sosiaalihuollon tietoja, joissa on kyse sosiaalityön tekemisestä, saivat käsitellä vain sosiaalihuollon ammattihenkilöt. Sellaisia sosiaalihuollon tietoja, joiden käsittelyssä on kyse sosiaalityöhön osallistumisesta, saivat käsitellä ne Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet, joiden tehtäviin tämä on Rikosseuraamuslaitoksen työjärjestyksessä määrätty tai jotka tarvitsevat näitä tietoja esimerkiksi päätöksenteossa. Esille on tuotu myös se, että sosiaalityön tietoa voi syntyä esimerkiksi yhdyskuntaseuraamustyössä. Rikosseuraamuslaitoksessa käsiteltävä sosiaalityötä koskeva tieto ei siten ole välttämättä pelkästään sosiaalihuollosta saatua tietoa.

Ehdotetun 13 §:n kohdan 1 rajoitukset lain 9 §:ssä tarkoitettujen sosiaalihuollon tietojen käsittelystä ovat ongelmallisia etenkin arviointikeskuksen työskentelyn kannalta. Rangaistusajan suunnitelmia laativien virkamiesten koulutustaustat ovat erilaisia, jolloin ehdotettu pykälän kohta heikentäisi arviointityön tehokkuutta ja laatua. Tällä olisi myös negatiivisia vaikutuksia henkilöiden oikeusturvaan, koska arviointityössä ei välttämättä olisi käytössä kaikkia tarpeellisia tietoja arvioinnin oikeellisuuden varmistamiseksi. Esimerkiksi Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksessa työskentelee tällä hetkellä yhteensä 15 erikoissuunnittelijaa, joiden työnkuvaan kuuluu rangaistusajan suunnitelmien laatiminen. Heistä kahdella olisi koulutustaustansa perusteella oikeus käsitellä ehdotetun lain 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuja tietoja, mikä tarkoittaisi

arviointiprosessin hidastumista merkittävästi. On myös otettava huomioon, että tällä hetkellä Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksessa ei työskentele yhtäkään virkamiestä, jolla olisi oikeus käsitellä ehdotetun lain 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuja tietoja. Tällä hetkellä sosiaalihuoltoon liittyvien tietojen saamisessa sosiaalihuollon viranomaisilta on esiintynyt haasteita, joka nyt esitetyn pykälän osalta heijastuisi suoraan arviointityön laatuun ja arviointiprosessien keston. Rikosseuraamuslaitos jättää oikeusministeriön arvioitavaksi sen, tulisiko ehdotetun lain 9 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tietojen käsittelyoikeus sitoa tarvittavissa osin myös täytäntöönpanon suunnitteluun ja arviointityöhön virkamiehen koulutustaustasta riippumatta. Hallituksen esitysluonnoksen yksityiskohtaisissa perusteluissa voitaisiin riittävällä tavalla käydä läpi edellä tarkoitettut tehtävät, jolloin pykälän soveltamiseen liittyviä ongelmia voitaisiin ehkäistä. Tietojen käsittely olisi joka tapauksessa sidottu välttämättömyysperiaatteen mukaisesti virkatehtävän hoitoon.

Ehdotetun lain 15 §:n 2 momentin 1 kohdassa säädettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen oikeudesta saada tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot kunnan sosiaali- ja terveysviranomaisilta sekä muilta sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 20 §:n 1 momentissa tarkoitetuilta tiedonantovelvollisilta rikoksesta epäillyn käyttämisestä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista sekä työkokemuksesta, toimintakyvystä, päihdeongelmasta tai muista yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon toimintapaikkaan sijoittamiseen liittyvistä seikoista tuomioistuimelle annettavan lausunnon laatimiseksi ja seuraamuksen täytäntöönpanon suunnittelemiseksi. Rikosseuraamuslaitos toteaa, että kohtaan olisi tarkoituksenmukaista lisätä rikoksesta epäillyn ohien myös tuomittu.

Ehdotetun lain 25 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi tietoista, jotka Rikosseuraamuslaitos voi luovuttaa Kansaneläkelaitokselle. Kansaneläkelaitoksen osalta ei ole kyse ainoastaan etuuksien maksamisesta, vaan Kelalta haetaan myös kuntoutuspalveluita. Rikosseuraamuslaitos toivoo vielä pohdittavaksi, tulisiko pykälän 1 momentin 2 kohtaa täsmentää tältä osin, jotta välttyään tilanteelta, jossa asiakas toivoo kuntoutukseen ohjausta, mutta Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet eivät voi luovuttaa tietoja.

Rikosseuraamuslaitoksen vankien ja asiakkaiden tehtävässä rangaistusajan suunnitelmiin liittyvässä työssä korostuu verkostoyhteistyön tärkeys. Esimerkiksi koulutukseen haettaessa ja valvotun koevapauden valmistelun aikana on erittäin tärkeää, että riittävä tiedonkulku on taattu myös niin, että Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus luovuttaa tehtävän hoitamisen kannalta välttämättömät tiedot niitä tarvitsevalle taholle, kuten valvottavan työnantajalle, oppilaitokseen tai vangin lapsen toiselle huoltajalle, mikäli tämä ei asu samassa asunnossa. Tällä hetkellä tietojenkäsittely on ollut mahdollista vangin tai asiakkaan suostumuksen perusteella, mutta luonnostellun hallituksen esityksen perusteluissa suostumuksen käyttöön suhtaudutaan kriittisesti. Näiltä osin on erittäin tärkeää varmistua siitä, että lainsäädännöllä turvataan vangin ja asiakkaan hyväksi tehtävän työskentelyn jatkumisen mahdollisuus. Muussa tapauksessa Rikosseuraamuslaitoksen mahdollisuudet vangin ja asiakkaan kanssa tehtävään rikollisuuteen vaikuttavaan työskentelyyn kaventuvat jopa niin, että osa tärkeiksi ja vaikuttaviksi havaituista työtavoista joudutaan lopettamaan kokonaan. Samalla myös vangin ja asiakkaan mahdollisuudet saada tarvitsemiaan palveluja voivat heikentyä ja vanki tai asiakas voi jäädä ilman heille muuten tarpeen olevia palveluja.

Ehdotetuissa henkilötietojen luovuttamista koskevissa pykälissä (18-27 §:t) on yksiselitteisesti lueteltu ne tahot, jolle Rikosseuraamuslaitos voi tietoja luovuttaa. Pykälissä ei kuitenkaan ole mainittu työ- ja elinkeinotoimistoja (TE-toimistot). Myös TE-toimistojen kanssa on tarve verkostoyhteistyölle, joka ei onnistu asiakkaan kannalta parhaalla mahdollisella tavalla, jos riittävää tietojenluovutusosoikeutta ei ole. Käytännössä vankilassa voitaisiin esimerkiksi järjestää Skype-neuvottelu tai tapaaminen TE-toimiston työntekijän kanssa. On ongelmallista, jos vankila ei voi toimittaa valmistautumista varten ennakkotietoja. Vankeuslain 4:7.2:ssa on vapauttamissuunnitelman osalta mainittu, että vangin suostumuksella voidaan olla yhteydessä muun muassa työvoimaviranomaisiin. Rikosseuraamuslaitos ehdottaa arvioitavaksi onko tarvetta säätää täsmällisemmin tietojen luovuttamisesta TE—toimistoille.

2. hallintolain soveltaminen

Ehdotetussa laissa on tuotu selvästi esiin hallintolain soveltaminen Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa. Nykylainsäädännön joissakin pykälissä olevat erilliset maininnat hallintolain soveltamisesta ovat joissakin tapauksissa johtaneet tilanteeseen, jossa hallintolaki on voitu jättää muuta lainkohtaa sovellettaessa huomiotta, koska sovelletussa säännöksessä ei ole ollut viittausta hallintolakiin. Ehdotetuissa laeissa olevat yleisviittaukset hallintolakiin ohjaavat nykytilaan nähden selkeämmin soveltamaan hallintolain säännöksiä.

3. yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon aloittaminen

Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa (s. 28) todetaan, että jatkossa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa ei voitaisi aloittaa tuomitun suostumuksellakaan ennen tuomion lainvoimaisuutta. Jatkossa täytäntöönpano aloitettaisiin vasta tuomion tultua lainvoimaiseksi tai täytäntöönpanokelpoiseksi kuten lainvoimainen tuomio. Rikosseuraamuslaitos ei kuitenkaan näe estettä tuomion täytäntöönpanon aloittamiselle ennen tuomion lainvoimaisuutta tilanteessa, jossa valitus kohdistuu esimerkiksi ainoastaan vahingonkorvauksiin, eikä itse tuomioistuimen määräämään rangaistukseen.

Esitetyn lain perusteluissa jää osin epäselväksi, mistä lykkäyksen tai keskeytyksen 16 §:n 2 momentin mukainen yhden vuoden pituinen enimmäisaika lykkäyksen myöntämiselle alkaa. Hallituksen esityksessä voisi olla tarpeen täsmentää, millä perusteella lykkäyksen tai keskeytyksen vuoden mittainen enimmäisaika lasketaan rangaistuksen täytäntöönpanon alkamisen ajankohdasta ja millä perusteella keskeytyksen alkamisajankohdasta alkaen.

4. sakon maksaminen vankilassa

Rikosseuraamuslaitos viittaa hallituksen esitysluonnoksen perusteluihin, ja pitää esitettyä lakimuutosta maksuaikoihin tarkoituksenmukaisena.

5. rangaistusajan suunnittelu

Rikosseuraamuslaitos pitää erillisestä vapauttamissuunnitelmasta luopumista ja sen yhdistämistä osaksi rangaistusajan suunnitelmaa tarkoituksenmukaisena muutoksena käytännön työskentelyn kannalta.

Ehdotetun 6 §:n 1 momentissa säädettäisiin, että rangaistusajan suunnitelma sisältäisi tiedot vangin sijoittamisesta rangaistusaikana. Tällainen suunnitelma ei olisi etenkin pitkätuomioisten vankien kohdalla tarkoituksenmukaista, koska vankien olosuhteissa tapahtuu usein muutoksia, joita ei vielä rangaistusajan suunnitelman laatimisvaiheessa voida ennakoida. Tällöin suunnitelma jäisi välttämättä hyvin yleisluontoiseksi. Perustellumpaa olisi poistaa ehdotetusta lainkohdasta sana ”rangaistusaikana”, jolloin suunnitelmasta voitaisiin laatia realistisempi.

Esitetyn lain 7 §:n perusteluissa mainitaan rangaistusajan suunnitelman muuttamisen perusteena vangin turvallisuustaso. Rikosseuraamuslaitoksen katsoo, että olisi perustellumpaa käyttää termiä valvonnan taso, koska Rikosseuraamuslaitoksessa ei ole käytössä turvallisuusluokitusjärjestelmää. Suunnitelman muuttamiseen perusteena voisi olla uusien rikosten lisäksi myös vangin käytös, jos olisi tarpeen arvioida uudelleen valvonnan tasoa.

6. kurinpito ja velvollisuuksien rikkominen

Ehdotetussa vankeuslain muuttamista koskevassa laissa esitetään luovuttavan muistutuksesta, joka korvattaisiin kurinpitorangaistukseksi luokiteltavalla huomautuksella. Muutoksen tarkoituksena on yhdenmukaistaa rikkomuksista määrättäviä seuraamuksia vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten välillä. Samalla vankilassa annettava huomautus tulee muutoksenhakumahdollisuuden piiriin, tällä hetkellä annettavaan muistutukseen ei voi hakea muutosta. Vankiloissa muistutusta on käytetty tilanteissa, joissa vanki on ainoastaan vähäisellä tavalla rikkonut velvollisuuksiaan eikä tarvetta kurinpitorangaistukselle ole ollut. Vankiloille tulisivikin edelleen jättää mahdollisuus pelkkään huomion kiinnittämiseen ja neuvomiseen ilman varsinaisen kurinpitorangaistuksen määräämistä. Asiasta olisi perusteltua mainita esitettyä tarkemmin ainakin hallituksen esityksen perusteluiden tasolla. Sinänsä esitetyn muutoksen voidaan katsoa osaltaan parantavan vangin oikeusturvaa, koska ehdotetussa laissa vangilla olisi aina mahdollisuus saada hänen syykseen luettu järjestysrikkomus muutoksenhakumenettelyyn. On todennäköistä, että huomautuksen käyttöönoton myötä oikaisuvaatimusten määrä tulee kasvamaan.

Ehdotetun valvotusta koevapaudesta annetun lain 27 §:n 1 momentissa tarkoitettu huomautus korvaa tällä hetkellä käytössä olevan suullisen huomautuksen. Tällä hetkellä suullista huomautusta on käytetty lievissä ehtojen rikkomistilanteissa, tyypillisimmin silloin kun valvottava soittaa hänelle määrätyn valvontasoiton myöhässä. Suullinen huomautus on hallinnollisesti kevyt seuraamus, jonka käyttötarve on ollut selvä ja se on myös käytännön työssä koettu tarkoituksenmukaiseksi keinoksi selvittää lievä rikkomus. Nyt tilalle ehdotettu huomautus on hallintopäätös, josta on lisäksi muutoksenhakumahdollisuus. Ehdotettu muutos lisänee Rikosseuraamuslaitoksen työmäärää sekä vankiloissa että muutoksenhakujen osalta.

Ehdotetun lain perusteluissa todetaan, että vankia ei voida palauttaa vankilaan asian selvittämistä varten kuin epäiltäessä vangin törkeästi rikkoneen velvollisuuksiaan. Törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta voidaan määrätä seuraamuksena ainoastaan valvotun koevapauden peruuttaminen joko kokonaan tai määräajaksi. On mahdollista, että rikkomuksen selvittämisen aikana käy ilmi, että kyse ei olisikaan törkeästä ehtojen rikkomisesta, vaan kyseeseen voisi kokonaisharkinnan perusteella tulla lievempiasteinen rikkomus. Kyseessä voisi olla jo aiemmin kirjallisen varoituksen saanut vanki, joka olisi rikkonut ehtoja muulla tavoin kuin kirjalliseen varoitukseen johtaneessa teossa. Ehdotettu

laki ohjaa kuitenkin tällaisessa tilanteessa päätöksentekijää todennäköisemmin määräämään koevapauden keskeytettäväksi, koska muussa tapauksessa ei välttämättä olisi ollut perustetta määrätä vankia palaamaan vankilaan asian selvittämisen ajaksi. Perusteluissa voisi tuoda selvemmin ilmi, että palauttaminen vankilaan perustuu nimenomaan epäillyn rikkomuksen laatuun, eikä asian selvittämisen lopputulokseen. Samalla voitaisiin ehkäistä mahdollisia vankilaan palauttamisesta johtuvia vahingonkorvausvaatimuksia (ns. koppikorvauksia).

Muilta osin Rikosseuraamuslaitos viittaa hallituksen esitysluonnoksen perusteluihin.

7. päihteettömyyden valvonta

Rikosseuraamuslaitos viittaa hallituksen esitysluonnokseen ja toteaa, että ehdotetut muutokset ovat tarkoituksenmukaisia ja tarpeen. Hallituksen esityksen perusteluissa voisi vielä tarkemmin ottaa kantaa siihen, minkälaiset olosuhteet yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden kohdalla näytteenottoon käytännössä vaaditaan. Näytteenotto voi tapahtua esimerkiksi valvottavan kotona tai toimintapaikalla, joissa olosuhteet voivat olla huomattavasti erilaiset kuin yksityisasunnossa tai vankilan näytteenottotiloissa. Rikosseuraamuslaitos pitää tärkeänä, että olosuhteet eivät muodostu esteeksi tehokkaalle päihdevalvonnalle, kunhan vangin yksityisyyden suojasta kyetään huolehtimaan riittävällä tasolla.

Rikosseuraamuslaitos ehdottaa arvioitavaksi tarvetta lisäykselle, jolla vangeille ja tutkintavangeille annettaisiin mahdollisuus vapaaehtoiseen satunnaisotantaan perustuvaan päihdetestaukseen tilanteessa, jossa vanki tai tutkintavanki olisi sijoitettu suljettuun vankilaan muulle kuin sopimusosastolle. Perusteena voisi olla esimerkiksi päihteettömyyden osoittaminen toiselle viranomaiselle tai päihteettömyyden tukeminen ja rangaistusajan suunnitelman edistäminen. Suostumus voitaisiin peruuttaa milloin tahansa, eikä peruuttamisesta voitaisi määrätä sanktiota. Kieltäytyminen pyydetyistä testistä tulkittaisiin suostumuksen peruuttamiseksi.

8. voimakeinojen käyttö

Rikosseuraamuslaitos viittaa hallituksen esitysluonnoksen perusteluihin. Siinä ehdotetut muutokset ampuma-aseen käyttöön liittyen selkeyttävät lainsäädäntöä ja yhtenäistävät säännöksiä muiden turvallisuusviranomaisten kanssa. Ehdotettuun vankeuslain 18 luvun 8 §:n 2 momenttiin voisi harkita otettavan lisäyksen, jonka mukaan, jos asia ei siedä viivytystä, ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies tai ohjaus- tai valvontatehtävissä toimiva virkamies. Esityksen perusteluissa voisi joka tapauksessa tulla tarkemmin esiin se, kuka virkamies päättää ampuma-aseella varustautumisesta etukäteen.

Voimassa olevan valvotusta koevapaudesta annetun lain voimankäyttöä koskevassa 31 §:ssä tai nyt ehdotetun lain voimankäyttöä koskevissa 31 §:ssä ja 31 a-c §:ssä etälamautinta ei ole säädetty tukipartiossa työskentelevien virkamiesten voimankäyttövälineeksi. Etälamauttimen lisääminen voimankäyttövälineeksi olisi kuitenkin perusteltua. Esimerkiksi teleskooppipampun käyttö voimankäyttötilanteessa voi aiheuttaa merkittävästi vakavampia vammoja kuin etälamautin vastaavassa tilanteessa. Käyttöoikeus tulisi olla rajattu ainoastaan asianmukaisen käyttökoulutuksen

saaneille virkamiehille. Käyttö tulisi rajata ainoastaan tilanteisiin, joissa valvonta kohdistuu vankeusrangaistusta suorittaviin henkilöihin.

9. valvotun koevapauden edellytysten selvittäminen

Rikosseuraamuslaitos viittaa hallituksen esitysluonnoksen perusteluihin. Etenkin päihdetestauksen mahdollistaminen jo osana valvotun koevapauden valmistelua on laajasti kannatettu muutos ja erittäin tarpeellinen valvottujen koevapauksien valmistelutyön kannalta. Edellytysten selvittäminen vaatii useissa tapauksissa laajaa verkostoyhteistyötä, jolloin vangin henkilötietojen käsittelyn tulee olla riittävän laajasti säädettyä myös Rikosseuraamuslaitoksen tietojen luovutuksen osalta. Ehdotetun valvotusta koevapaudesta annetun lain 3 §:n 1 momentin perusteluissa on tuotu esiin se, että Rikosseuraamuslaitos voi olla vangin suostumuksella yhteydessä säädettyihin tahoihin valvotun koevapauden edellytysten selvittämiseksi tai ehtojen noudattamisen valvomiseksi. Perusteluissa voitaisiin vielä tarkemmin tuoda esiin se, että Rikosseuraamuslaitos voi luovuttaa pykälässä tarkoitetuille tahoille valvotun koevapauden edellytysten selvittämisen, valmistelun ja täytäntöönpanon kannalta välttämättömät tiedot. Tiedonvaihto on valvotun koevapauden tavoitteiden saavuttamisen kannalta olennaisen tärkeää.

Esitetyssä laissa ehdotetaan muokattavaksi valvottavan kanssa samassa asunnossa asuvan alle 18-vuotiaan mielipiteen selvittämistä niin, että se suoritetaan aina yhteistyössä lastensuojeluviranomaisen kanssa. Muutosta voidaan pitää perusteltuna lapsen edun varmistamisen kannalta, mutta muutokseen liittyy myös todennäköisiä käytännön ongelmia. Lastensuojeluviranomaisten kanssa tehtävässä yhteistyössä on ollut haasteita lastensuojelun suuren työmäärän takia, etenkin jos perheellä ei ole ollut jo valmiiksi lastensuojelun asiakkuutta. Ehdotettu lainmuutos voi pahimmillaan johtaa siihen, että valvottuja koevapauksi joudutaan lyhentämään merkittävästi suunnitellun keston osalta tai siihen, että kaikkia suunniteltuja koevapauksia ei kyetä aloittamaan lainkaan ennen vangin vapautumista. Tämän vuoksi voisi olla perusteltua mahdollistaa Rikosseuraamuslaitoksen ja lastensuojeluviranomaisen harkinnan perusteella lapsen mielipiteen selvittäminen ilman lastensuojeluviranomaisen läsnäoloa vangin sijoitusyksikössä työskentelevän sosiaalityön ammattihenkilön toimesta. Mielipiteen selvittämisestä tulisi siis aina olla etukäteen yhteydessä lastensuojeluviranomaiseen, jolloin voitaisiin tarvittaessa sopia mielipiteen selvittämisestä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen toimesta. Harkinnassa vaikuttaisi esimerkiksi perheen kokonaistilanne ja lapsen ikä sekä mahdollinen aiempi yhteistyö vankilan ja perheen välillä. Tällä tavalla valvotun koevapauden valmistelu olisi joustavampaa ja nopeampaa.

Muilta osin Rikosseuraamuslaitos viittaa hallituksen esitysluonnoksen perusteluihin.

10. päätösvalta

Rikosseuraamuslaitos viittaa hallituksen esitysluonnoksen perusteluihin, ja toteaa että päätösvaltatason ehdotettavat muutokset ovat perusteltuja ja tarkoituksenmukaisia. Päätösvaltatason osittainen laskeminen alemmalle hierarkian portaalle on järkevää. Esitetyillä muutoksilla päätösten tekoa voidaan osittain nopeuttaa esimerkiksi viikonloppujen ja arkipyhien osalta.

Päivystävän virkamiehen päätösvaltaan esitetään lisättäväksi vielä sakonmuuntorangaistuksen perusteena olleiden sakon tai sakot kokonaan maksaneen vangin vapauttaminen, mikäli tämä ei ole muusta syystä vapautensa menettäneenä. Muutos mahdollistaisi sakon tai sakot kokonaan maksaneen muuntorangaistusta suorittavan henkilön vapauttamisen välittömästi sakon maksamisen jälkeen myös virka-ajan ulkopuolella.

Ehdotetun valvotusta koevapaudesta annetun lain 32 §:n 2 momentin mukaan vankilan johtaja päättää muiden vankien valvottuun koevapauteen sijoittamisesta ja myös elinkautista vankeutta suorittavan valvotun koevapauden peruuttamisesta kokonaan tai määräajaksi ja 26 §:ssä tarkoitettua vankilaan palauttamisesta. Pykälää muutettaisiin siten, että Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättäisi myös elinkautista vankeutta suorittavan vangin valvotun koevapauden peruuttamisesta ja vankilaan palauttamisesta. Muutoksella yhtenäistetään toimivaltatasoa. On kuitenkin otettava huomioon, että tällä hetkellä Rikosseuraamuslaitoksen päivystävästä virkamiehestä ei ole samanlaista säännöstä kuin Rikosseuraamusalueen päivystävästä virkamiehestä. Päätöksiä valvottuun koevapauteen sijoitetun palauttamisesta vankilaan tehdään usein virka-ajan ulkopuolella. Mikäli vankilaan palauttamiseen liittyvä säännös muutetaan esitetyllä tavalla, olisi samassa yhteydessä säädettävä myös Rikosseuraamuslaitoksen päivystävän virkamiehen toimivallasta. Vankilaan palauttaminen on vaikutuksiltaan yleisesti ottaen lievempi kuin valvotun koevapauden peruuttaminen. Tältä osin Rikosseuraamuslaitos jättää oikeusministeriön harkintaan sen, olisiko edellä mainituissa tilanteissa päätös vankilaan palauttamisesta perusteltua jättää edelleen vankilan johtajan toimivaltaan taikka vankeuslaissa tarkoitettua rikosseuraamusalueen päivystävän virkamiehen toimivaltaan virka-ajan ulkopuolella.

11. muutoksenhaku

Rikosseuraamuslaitos viittaa hallituksen esitysluonnoksen perusteluihin sekä aiem-min lausunnossaan esiin tuotuihin seikkoihin.

12. muut muutosehdotukset

Rikosseuraamuslaitos viittaa hallituksen esitysluonnoksen perusteluihin.

Lausunnonantajan kommentit esityksen perustuslainmukaisuudesta

Ehdotetussa laissa henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa määritellään valvotussa koevapaudessa oleva yhdyskuntaseuraamusta suorittavaksi (muun muassa 3 §:n 6 kohdassa). On epätavallista ja osittain harhaanjohtavaa, että ehdotetussa rekisterilaissa arvioidaan näin, koska muutoin lainsäädännössä koevapaus on osa ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittamista, vaikkakin valvonnalliselta tasoltaan siihen sisältyy yhteneväisyyksiä etenkin valvontarangaistukseen verrattuna.

Muilta osin Rikosseuraamuslaitos viittaa hallituksen esitysluonnoksen perusteluihin. Esityksen saattaminen perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi on perusteltua.

Lausunnonantajan muut kommentit

Rikosseuraamuslaitos saattaa samassa yhteydessä oikeusministeriön arvioitavaksi, olisiko rikosten uhrien asemaa mahdollista parantaa lainsäädännöllisesti nykyisestä. Samalla uhridirektiivin

mukaisten ilmoitusten tekemistä on mahdollista tuoda suurempaan tietoisuuteen ja siten antaa asialle parempaa näkyvyyttä myös julkisuudessa.

Uhridirektiivin mukaiset asianomistajatiedot rekisteröidään nykyisellään lainsäädännöllisesti vangin tietoihin. Tarkoituksena näyttäisi olevan se, että lainsäädännöllisesti tähän ei olisi tulossa muutosta uuden henkilötietolain säätämisen myötä. Ongelmallisena nykyisessä järjestelyssä on se, että lainsäädännöllisesti rekisteröitynä ei ole uhri vaan vanki, jonka tietoihin uhrin yhteystiedot rekisteröidään. Tämä voi ymmärrettävistä syistä myös tuntua uhrista epämiellyttävältä asialta siitään huolimatta, että lainsäädännöllisesti näitä tietoja suojellaan vangin tarkastusoikeutta rajoittamalla. Ongelmalliseksi tämän tekee se, että uhri ei saa rekisteröityihin tietoihinsa rekisteröidyn asemaa ja hän ei saa niitä tietosuojaoikeuksia, jotka rekisteröidyllä normaalisti olisi omiin tietoihinsa. Uhrin aseman parantamiseksi entisestään olisi perusteltua harkita sitä, että nykyiset vangin tietoihin rekisteröidyt asianomistajatiedot rekisteröitäisiin omaksi niin kutsutuksi uhrirekisterikseen. Tällä tavalla niin sanottu uhrirekisteri saisi paremman näkyvyyden ja uhrien mahdollisuus saada tietoa rekisteristä paranisi nykyisestään huomattavasti.

Useissa tapauksissa uhrien halukkuus saada uhridirektiivin mukainen ilmoitus syntyy vasta paljon myöhemmin oikeuskäsittelyn jälkeen. Se on valitettavaa, koska mahdollisuus saada ilmoitus heikkenee lainsäädännöllisesti siinä kohtaa huomattavasti. Uuden rekisterin perustaminen voisi tuoda asialle sen kaltaista näkyvyyttä ja julkisuutta, joka parantaisi itsessään rekisterin yleistä tunnettavuutta ja tietosiuutta sen olemassaolosta. Tämä voi mahdollisesti lisätä etukäteistä halukkuutta uhrirekisteriin rekisteröitymistä jälkikäteisen halukkuuden kustannuksella. Monesti lisääntynyt tietoisuus voi hälventää pelkoja ja lisätä etukäteistä halukkuutta tulla rekisteröidyksi jälkikäteisen sijaan. Tällä tavalla voitaisiin lainsäädännöllisesti mahdollisesti parantaa uhrien asemaa ennestään.

Rikosseuraamuslaitos ehdottaa, että ulkomaalaisten henkilöiden osalta hallituksen esityksen perusteluissa todettaisiin erikseen mahdollisuudesta käyttää henkilön tunnistetietona Maahanmuuttoviraston henkilölle antamaa UMA-numeroa. Kyseinen numero on aina yhdistettävissä tiettyyn henkilöön, toisin kuin esimerkiksi nimen kirjoitusasu, kirjattu syntymäaika tai väliaikainen henkilötunnus. UMA-numeron käyttäminen helpottaisi myös viranomaisyhtistyötä poliisin kanssa, koska tietyn henkilön mahdollinen vankilassaolo ja sijoituslaitos voitaisiin varmistaa helposti kyseisen tiedon avulla. Lisäksi ehdotetaan arvioitavaksi, olisiko perusteluissa UMA-numerolle täsmällisempi ilmaisu esimerkiksi 1.9.2020 voimaantulleessa laissa henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa käytetty ”asiakasnumero”.

Sandvik Anna-Liisa
Rikosseuraamuslaitos - Keskushallintoyksikkö